

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПО БОРОТЬБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ, ЩО СУПРОВОДЖУЄТЬСЯ КОРУПЦІЙНИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ

МІЩЕНКО Тетяна Михайлівна - здобувач юридичного факультету Сумського державного університету

УДК 343.35:343.37:343.85

В статті розглянуті питання міжнародного співробітництва в сфері боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками, для підвищення ефективності такого співробітництва і активного привлечення к неї України.

Ключові слова: організована злочинність, що супроводжується корупційними зв'язками, міжнародне співробітництво, Інтерпол.

Вступ

Організована злочинність та корупція є складним феноменом, які характерні навіть для найдемократичніших державах світу, і є проблемами, які давно вийшли за межі однієї держави та потребують міжнародної співпраці у сфері врегулювання боротьби з ними. При цьому, організована злочинність, що супроводжується корупційними зв'язками, особливо проявляється у державах з явно вираженими економічними кризовими явищами, а також у період реформ, несучи загрозу державному конституційному ладу, національній безпеці, дестабілізації суспільства та економіки і призводить до руйнації моральних цінностей та правової свідомості серед громадськості. Саме такий період є характерним для України сьогодні, окрім реформування, сьогоднішній стан держави ускладнений воєнним конфліктом на частині її території, що породжує ще більшу необхідність вирішення цих проблемних питань для нашої держави.

Окремі аспекти боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується ко-

рупційними зв'язками на національному та міжнародному рівні, досліджувалися такими вченими, як: О. Ю. Шостко, О. З. Жовнір, Г. Шнайдер, Е. Н. Сазерленд, В. В. Ремський, Л. А. Філяніна та ін..

Метою даної статті є всесторонній аналіз системи міжнародних нормативно-правових актів у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією, для виявлення зв'язку корупції та організованої злочинності і посиленню заходів протидії цим протиправним явищам.

Завдання наукової статті перш за все передбачають:

- виявлення соціально-правових передумов існування організованої злочинності в суспільстві та встановлення її взаємозв'язку з корупцією;
- провести аналіз імплементації міжнародно-правових норм в національне законодавство, визначити переваги, недоліки;
- з'ясування проблемних аспектів, що перешкоджають ефективній співпраці та боротьбі з організованою злочинністю та корупцією як на національному, так і на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу

Міжнародна взаємодія щодо протидії організованій злочинності, що супроводжується корупційними зв'язками, – це один з видів публічної діяльності або елемент міжнародних відносин, особливість якої поля-

гає у відсутності субординації та юридичній рівності між її учасниками.

Міжнародне інституційне співробітництво в галузі протидії організованій злочинності О. Ю. Шостко визначає, як об'єднання зусиль органів кримінальної юстиції різних країн, спрямованих на запобігання, припинення, розслідування злочинів, притягнення винних до кримінальної відповідальності, розробку стратегії і тактики цієї діяльності, а також удосконалення методів управління уповноваженими структурами та кадровим, науковим, технічним забезпеченням їх роботи. Аналіз наявних у світі міжнародних наднаціональних структур, які займаються контролем над організованою злочинністю, дозволяє констатувати, що існує інтернаціональний та регіональний рівень організації відповідного співробітництва держав. Щодо визначення основних напрямів міжнародної співпраці в Європі та її практичної реалізації, то європейська спільнота йде по шляху вироблення єдиної політики щодо цієї проблеми [15, с. 252]. Стратегічно важливим для України є доручення її до співпраці з європейською та міжнародною спільнотою щодо боротьби з організованою злочинністю, для використання досвіду провідних держав, посилення співпраці правоохоронних органів з органами іноземних держав для підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками. Прикладами такої співпраці є Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, що укладена і діє з 1999 року [11]. Ще одним з ключових актів співробітництва у сфері протидії організованій злочинності є Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами від 21.07.2012 року [12].

Організована злочинність досягла приголомшливого розмаху та професіоналізму і вражає масштабами отриманих нею прибутків. За сучасних умов ефективна боротьба з різними злочинами організованого

характеру вимагає глобальної взаємодії і координації зусиль спецслужб і правоохоронних органів різних держав та міжнародних інституцій. Поширення організованої злочинності вже давно досягло міждержавного, транснаціонального рівня. Не визнаючи кордонів, злочинні організації успішно використовують прогалини у національних законодавчих системах при підготовці злочинів, реалізації своїх злочинних схем і приховуванні слідів своєї організованої злочинної діяльності, а також – цінностей матеріального, здобутих незаконним шляхом.

Одним з перших теоретиків, хто почав використовувати термін «організована злочинність», був американський кримінолог Е.Н. Сазерленд. Злочинні організації ним визначено як формалізовані стосунки з ієрархічною структурою, засновані на чіткому лідерстві, з чітким розподілом завдань, а також неформальній домовленості, яка об'єднана загальними інтересами і поглядами кожного з учасників. Він виділив чотири ознаки злочинної організації: - 1) об'єднана група (чіткий розподіл обов'язків та завдань, встановлення лідерства та чітке підкорення лідеру), 2) кримінальне середовище існування (метою діяльності є отримання незаконної вигоди (матеріальної, в особливо великих розмірах тощо), загальна ворожість до закону та права, що об'єднує протиправні погляди кожного з учасників), 3) поширені форми існування у вигляді синдикатів (в основному займаються азартними іграми, проституцією і незаконним продажем алкоголю) 4) співробітництво з державними інститутами (домовленість з органами державної влади, особливо з правозастосовними чи правоохоронними, шляхом використання корупційних схем) [2].

Більш змістовний ряд ознак організованої злочинності визначив німецький кримінолог Г. Шнайдер. Як і будь-яке інше явище чи процес, організована злочинність має свої ознаки (властивості). До числа таких ознак він відносить наступні:

- організована злочинність задовольняє потреби населення в нелегальних товарах і послугах;
- вона здійснює свою діяльність раціо-

нально і планомірно. Злочинні дії визначаються, виходячи з міркувань малого ризику і великої виручки;

- мафіозна група ґрунтується на суворому розподілі ролей;

- усі представники організованої злочинності – професіонали. Вони розвивають у своєму колі кримінальну систему цінностей;

- будь-який злочинний синдикат знаходиться в підпорядкуванні невеликої пануючої групи, яка веде пошук можливостей для кримінальних дій, зважає на ризик, вартість і вірогідність злочинних проєктів, контролює їх використання. Маючи у своєму розпорядженні величезні фінансові можливості, злочинна конфедерація має змогу не поспішати у виборі цілей та проведенні операцій;

- злочинна організація має свої керівні принципи;

- організована злочинність ґрунтується на нейтралізації державного кримінального переслідування [8, с. 34]. Найкращим способом такої нейтралізації є отримання необхідної інформації про стан оперативних дій як відносно всієї організованої групи, так і будь-якого з її учасників, шляхом налагодження корупційних зв'язків з уповноваженими особами правоохоронних чи судових органів.

В. В. Ремський, визначає організовану злочинність – як складну систему організованих злочинних формувань з їх широкомасштабною злочинною діяльністю і створенням для такої діяльності найбільш сприятливих умов, що використовує як власні структури з управлінськими та іншими функціями після обслуговування цих формувань, їх діяльності і зовнішніх взаємодій, так і державні структури, інститути громадянського суспільства [10, с. 220].

Коли ми говоримо про організовану злочинність з корупційними зв'язками, ми розуміємо, що це найбільша ступінь загрози національній безпеці, підриваючи економічний базис держави, перешкоджаючи приходу іноземних інвестицій, призводить до розвитку тіньової економіки, підриває міжнародний авторитет держави та породжує недовіру населення до державно-владних структур.

За даними ООН, злочинність у світі в середньому збільшується на 7% на рік, приріст населення становить 2% на рік. Близько 200 тисяч злочинів вчиняються кожну годину, що робить саму злочинність глобальною проблемою, яка зачіпає інтереси всієї світової спільноти. Масштаб діяльності організованої злочинності вкрай великий, а збиток від неї величезний. Згідно з доповіддю Національної розвідувальної ради США «Глобальні тенденції розвитку людства до 2025 року» щорічні доходи від організованої злочинної діяльності становлять: 100-300 млрд. доларів від торгівлі наркотиками; 10-12 млрд. доларів від затоплення токсичних та інших небезпечних відходів; 9 млрд. доларів від розкрадань автотранспорту в США і Європі; 7 млрд. доларів від переміщення через кордони незаконних мігрантів; близько мільярда доларів від порушення прав на інтелектуальну власність шляхом незаконного копіювання відеофільмів, комп'ютерних програм та інших товарів. Шкода від корупції оцінюється приблизно в 500 млрд. доларів, що становить близько 1% світового валового національного продукту. Цей збиток є наслідком уповільнення економічного зростання, зменшення іноземних інвестицій і зниження. Країни, що розвиваються витрачають до 14% валового внутрішнього продукту на боротьбу зі злочинністю, розвинені країни - 5%. При цьому даний показник має стійку тенденцію до збільшення [3]. Важливо зауважити, що на сучасному етапі організована злочинність з корупційними зв'язками особливо відрізняється проникненням у державні структури, економіку, сферу національних відносин і викликає величезний економічний та матеріальний збиток для держави і громадян, у тому числі.

Відповідно до міжнародних нормативно-правових актів та договорів правоохоронним органам надане право здійснювати зовнішні відносини зі спеціальними службами і правоохоронними органами іноземних держав, обмінюватися з ними на взаємній основі оперативною інформацією, спеціальними технічними й іншими засобами в межах своїх повноважень й у встановленому порядку.

Організація Об'єднаних Націй є головним міжнародним органом, на який покладено завдання встановлення та реалізації

єдиної, постійної політики боротьби з організованою злочинністю в усьому світі. Однією з провідних спеціалізованих міжнародних організацій по боротьбі зі злочинністю в тому числі й з організованою - є Інтерпол, діяльність якої спрямована на узгодженість дій поліцейських служб, правоохоронних органів різних країн у боротьбі зі злочинністю.

В Україні, зокрема, діє осередок Міжнародної комісії кримінальної поліції – Національне центральне бюро Інтерполу, на підставі однойменного Положення [9]. Відповідно до цього Положення, взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється лише через Національне центральне бюро Інтерполу. Міністерство внутрішніх справ виступає як Національне центральне бюро Інтерполу.

На сучасному етапі розвитку суспільства міжнародним співтовариством здійснюється процес відпрацювання загальної політичної домовленості у формуванні глобальних зусиль щодо боротьби з різноманітними проявами злочинності, а саме тієї злочинності, яка виходить за межі однієї держави або вчиняється організованими злочинними групами, до складу яких входять громадяни різних держав. Багато країн та міжнародних організацій – НАТО, Рада Європи, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) – вже консолідуються для боротьби з такими злочинними проявами. Україною підписано більше ста міжнародних договорів у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема ряд угод про правову допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах (практично зі всіма республіками колишнього СРСР, а також із багатьма країнами Європи, Азії, Африки та Америки), угоди про співпрацю в боротьбі з незаконним обігом наркотиків (наприклад з Австрією та Італією). Крім того, є угоди правоохоронних органів України і країн СНД, що стосуються питань розслідування кримінальних справ, особливо які стосуються ор-

ганізованої злочинності [14, с. 423].

Питання боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупцією в Україні, є актуальним у рамках активної міжнародної співпраці, зокрема й з підписанням Угоди про асоціацію України з ЄС [13]. Двостороннє співробітництво визначено ст. 22 з назвою «Боротьба зі злочинністю та корупцією», і передбачає посилену співпрацю на міжнародному, регіональному рівні, із залученням Європолу, у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, а також передбачає обов'язок дотримання Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [6] та трьох Протоколів до неї, Конвенції ООН проти корупції 2003 року [5] та інших відповідних міжнародних документів. А також дотримання Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію [7], численні рекомендації ЄС, Ради Європи, Стамбульського плану дій Організації економічного співробітництва і розвитку.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності відображає концептуальні основи новітніх стратегій запобігання організованим злочинності, охоплюючи також корупційні зв'язки, і включає декілька напрямків. Перший напрямок складає стратегію з обмеження злочинної діяльності через скорочення наявних чи потенційних (майбутніх) можливостей для організованих злочинних груп діяти на законних ринках, використовуючи доходи від злочинів. Практична їх реалізація здійснюється за допомогою законодавчих, адміністративних та інших заходів. Другий напрямок у рамках стратегій запобігання злочинності передбачає сукупність економічних заходів, як необхідність зниження рівня уразливості законної економіки для того, щоб перешкодити можливому проникненню в неї злочинних організацій.

Невід'ємним елементом запобігання організованим злочинності є заходи протидії корупції. Для України цей процес особливо складний, оскільки сучасний стан корупції в нашій державі просто критичний, що ще більше ускладнюється гострим проникненням корупції в органи державної влади, особливо правоохоронні та судові. У багатьох

європейських державах стратегії запобігання і протидії організованій злочинності розробляються з урахуванням антикорупційних заходів. Зв'язок між організованою злочинністю і корупцією може бути подоланий шляхом подвійних зусиль: з одного боку, зусиллями громадянського суспільства за допомогою механізму соціального контролю та через більш ефективну роботу системи кримінальної юстиції – з другого боку.

Для підвищення ефективності протидії організованій злочинності, що супроводжується корупційними зв'язками, необхідно як на міжнародному, так і на національному рівні створити комплексну, цілеспрямовану політику держав у цьому напрямі, за умови посиленої співпраці правоохоронних органів та спецслужб.

Слід наголосити, що найвпливовіші міжнародні організації, формулюючи рекомендації щодо підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю, особливо увагу приділяють боротьбі з корупцією. Так, ООН одним із стратегічних напрямів запобігання організованій злочинності вважає дослідження проблем боротьби з корупцією. У прийнятих 1990 року VIII Конгресом Організації Об'єднаних Націй «Керівних принципах попередження організованої злочинності та боротьби з нею» зазначено, що «необхідною умовою розробки програм із запобігання злочинності є дослідження проблем корупції, її причин, характеру, наслідків, взаємозв'язку з організованою злочинністю та заходів боротьби з нею». У доповіді Генерального секретаря ООН «Вплив організованої злочинної діяльності на суспільство загалом» на II сесії Комітету по попередженню злочинів і кримінальному правосуддю Економічної і соціальної ради ООН у квітні 1993 р. відзначалося, що корупція державних посадових осіб завжди була одним із засобів, яким надавали перевагу організовані злочинні угруповання, і складовою частиною їх стратегії і тактики, яким віддавалась перевага перед застосуванням відкритого насильства. Гроші, які виплачуються у вигляді хабарів ватажкам організованої злочинності, є їх джерелом подальшого інвестування, накладними витратами, виправданими з точки зору

«справи», оскільки це значно збільшує шанси на успіх і ймовірну безкарність, знижує або зводить нанівець небезпеку розкриття злочину [4, с. 327-328].

Суттєве значення має така особливість, що існування самої злочинності в будь-якій державі діє проти суспільства, держави та її інститутів, у той час як організована злочинність, спираючись на державні та громадські інститути, застосовує всі форми та методи, задля використання у своїх цілях. Найпоширенішим способом такого використання і є корупційні зв'язки, тобто корупція - це лише один із засобів, що їх використовує організована злочинність. У зв'язку з цим, можна розглядати корупцію та організовану злочинність як певну цілісну систему або як взаємодоповнюючий структурний елемент одна одної, при цьому перевагу слід віддати корупції як елементу організованої злочинності. Тому не можна не враховувати той факт, що організована злочинна група чи організоване злочинне угруповання цілком можуть існувати і без корупційних зв'язків. Відсутність корумпованих зв'язків у злочинній організації потенційно унеможливує доступ до певної інформації чи перешкоджає вчиненню певного роду злочинних діянь, але це свідчить лише про те, що корупція є шляхом реалізації злочинною організацією досягнення нею своєї мети, а не про єдність організованої злочинності та корупції.

Таким чином, на основі проведеного аналізу визначимо, що організована злочинність, що супроводжується корупційними зв'язками є особливо складним антисуспільним, протиправним явищем, що через можливість існування як єдиного цілого, так і як структурного елемента одне одного ускладнює можливість їх виявлення та притягнення винних осіб до відповідальності. А також ускладнює і сам механізм застосування санкцій до винних осіб. Тому головним завданням міжнародної спільноти є вироблення єдиної політики боротьби з цими протиправними явищами, посилення співробітництва міжнародних інституцій у протидії організованій злочинності та корупції, обмін досвідом щодо механізмів виявлення організованої злочинності та виходу на її ко-

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання міжнародного співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю, що супроводжується корупційними зв'язками, для підвищення ефективності такої співпраці і активного залучення до неї України.

рупційні зв'язки, узагальнення міжнародно-правових та національних норм притягнення до відповідальності винних осіб, видача винних осіб тощо. Окрім цього комплексна боротьба з організованою злочинністю та корупцією повинна включати заходи виявлення та протидії факторам, що сприяють розвитку цих взаємопов'язаних явищ.

Література:

1. Project Millennium Interpol [електронний ресурс]. URL: <http://www.interpol.int/Crime-areas/Organized-crime/Project-Millennium> (дата обращения 22.03.2014.).
2. Sutherland E. H. White Collar Crime. New York: Holt, Rinehart & Winston/ 1961.
3. Глобальні зміни світу – 2025: Доповідь національної розвідувальної ради США / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/744968/>.
4. Жовнір О.З. Взаємозв'язок організованої злочинності та корупції в сучасному суспільстві / О.З. Жовнір // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21 – с. 323-330.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003 року. Ратифікація від 18.10.2006 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 15.11.2000 року. Ратифікація від 04.02.2004 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789/page.
7. Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 27.01.1999 р. № ETS 173. Ратифікація від 18.10.1999 р.

SUMMARY

The article deals with a problem of international cooperation in the matter of the organized corruption related crime's prevention for this cooperation to be more effective and to involve Ukraine extensively in this process.

// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

8. Лазарев Д. Організована злочинність та протидія їй як об'єкт міжнародної взаємодії / Д. Лазарев // Юридичні науки. - № 90. – 2012. – с. 32-34.

9. Про Національне центральне бюро Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 року № 220.

10. Ремський В. В. Кримінологічна характеристика організованої злочинності та деякі питання щодо її запобігання / В. В. Ремський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - № 2 (28). – 2012. – с. 214-221.

11. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Польща про співробітництво в сфері боротьби з організованою злочинністю: Угода, Міжнародний документ від 03.03.1999 року № 616_049.

12. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами: Міжнародний документ, Угода від 30.08.2010 року (набрання чинності від 21.07.2012 року) № 276_085.

13. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/ru/publish/article?art_id=24658134.

14. Філяніна Л. А. Міжнародне співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю / Л. А. Філяніна // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - № 2. – 2012. – с. 417-425.

15. Шостко О. Ю. Організована злочинність в системі координат зарубіжного досвіду / О. Ю. Шостко // Вісник Асоціації кримінального права України. - № 1 (2). – 2014. – с. 242-254.